

Abel Matthijszoon Burgh en de inpoldering van het Bijlmermeer

Reynout van der Poel

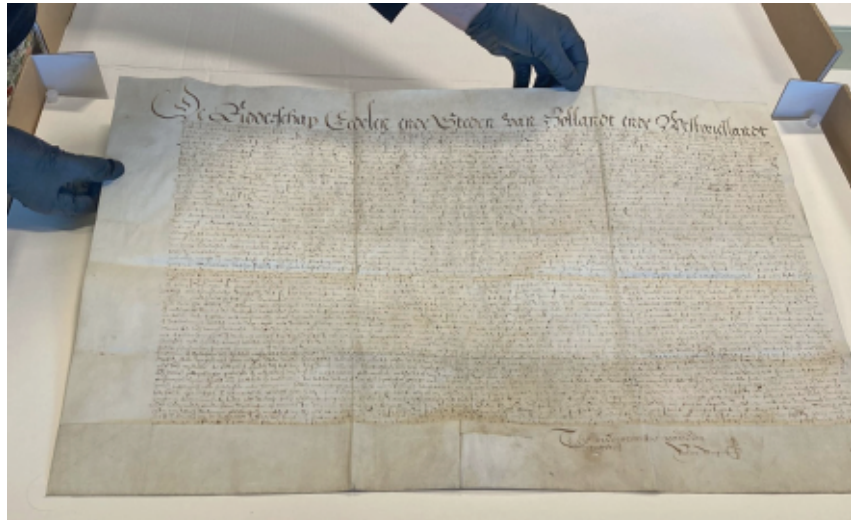
Zoals aangekondigd in het vorige Infobulletin, deze keer een bijdrage over Abel Matthijszoon Burgh (1579 – 1646). Deze Amsterdamse koopman was een sleutelfiguur bij het ontstaan van de Bijlmermeerpolder. Hij heeft de plannen voor de inpoldering ingediend bij de Staten van Holland (de toenmalige regering), hoorde bij de grootste investeerders, stuurde de werkzaamheden aan, betaalde de onderaannemers en hield tijdens de aanleg van de polder nauwgezet alle uitgaven bij. Tot aan zijn dood heeft hij land en hofsteden in de Bijlmermeerpolder in bezit gehad.

Het octrooi van 1622

De eerste keer dat we zijn naam tegenkomen in het archief van het heemraadschap Bijlmermeer is meteen op de eerste regel van het oudste document dat bewaard is gebleven: het octrooi van december 1622 (afbeelding 1).

Met dit octrooi kenden de Staten van Holland het alleenrecht toe om de polder te mogen aanleggen. Zoals op het octrooi voor de Beemster (1607) meteen de naam van Dirk van Os wordt genoemd, zo staat Abels naam pontificaal op de eerste regel. "Cum socys" staat erachter: "met de zijnen". Daarmee wordt bedoeld op een hele groep Amsterdamse kooplieden die als medefinancier optraden. Daarover een andere keer meer.

De regering in Den Haag investeerde niet zelf, maar moest wel toestemming geven en bepaalde de voorwaarden waaronder de projectontwikkelaars, zoals we ze tegenwoordig zouden noemen, aan de slag mochten. De Staten van Holland zeggen in het octrooi-document door de aanvraag van Burgh c.s. er voldoende van overtuigd te zijn dat de Bijlmermeer ingepolderd kan worden zonder daarbij andere gebieden te benadelen. In een laag en nat land is dat namelijk iets om terdege rekening mee te houden. Het water dat

Afbeelding 1: Octrooi van de Staten van Holland en West-Friesland aan Abel Matthijsz. Burch c.s, archief Heemraadschap Bijlmermeer, inventarisnummer 1

je op de ene plaats wegmaakt, zal op immers een andere plaats terecht komen. Abel Matthijszoon c.s. hebben zich daarom niet alleen tot de regering in Den Haag, maar ook tot het bestuur van de steden van Alkmaar, Haarlem en Amsterdam moeten wenden om de handen voor het Bijlmermeerproject op elkaar te krijgen. Eén van de argumenten om de polder aan te leggen daarbij was dat *de vaart tusschen Weesp en Amsterdam daardoor merckelijk zou worden kunnen gebeneficeerd*.

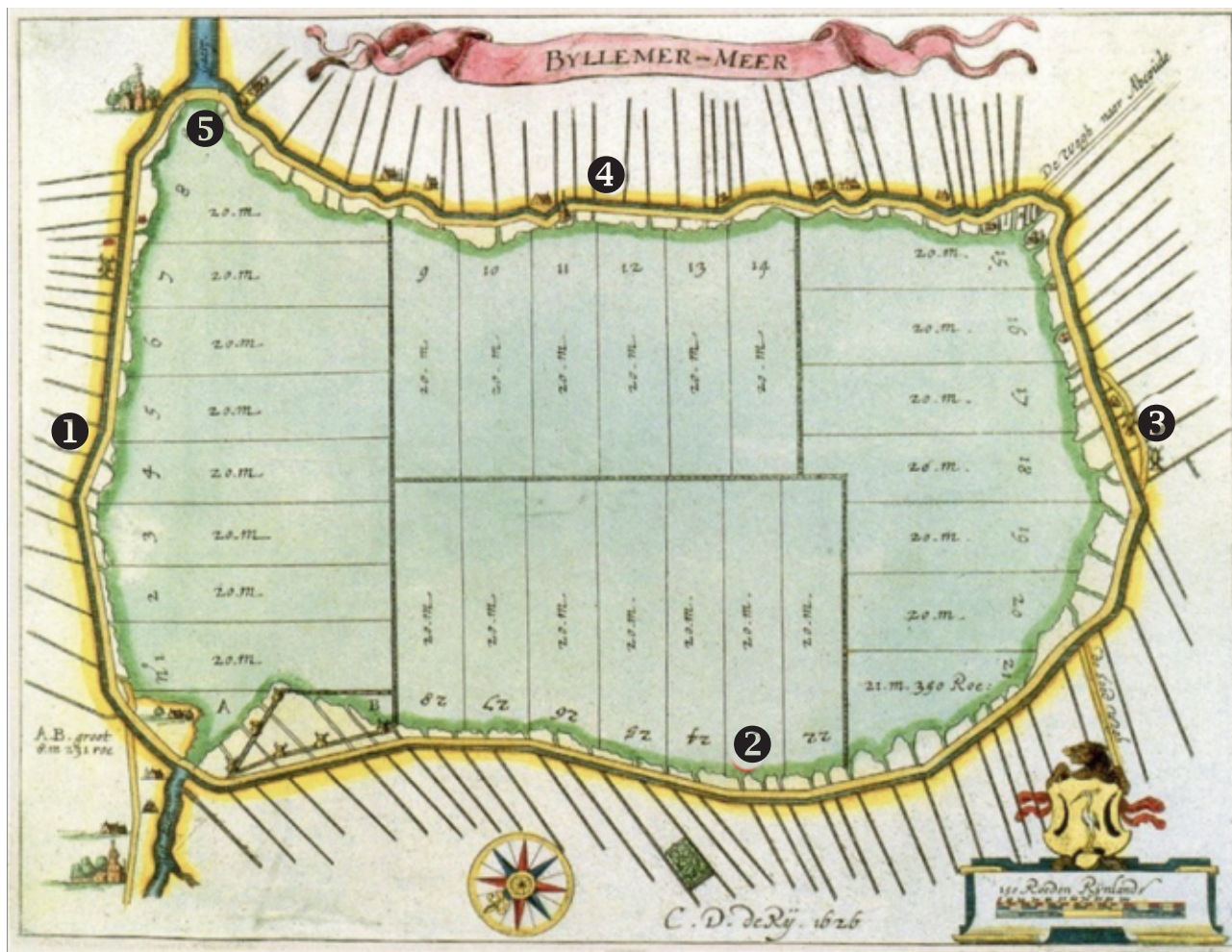
De nieuwe polder

Het in te polderen gebied besloeg 600 'morgen.' Een morgen is een oude oppervlaktemaat: de hoeveelheid land die een boer in één ochtend kan omploegen en komt overeen met ongeveer een hectare. In vergelijking met andere meren die aan het begin van de zeventiende eeuw werden ingepolderd was het Bijlmermeer relatief klein. De Beemster (octrooi 1607) bijvoorbeeld was ongeveer tien keer zo groot. Om de polder aan te kunnen leggen was een dijk nodig rondom het meer, een ringsloot met een tweede dijk en een aantal molens (afbeelding 2).

Het noorden ligt onder en links onderin aan de rand van de Bijlmerweide zien we de zeven molens die de polder in eerste instantie hebben leeggemalen. De rivier de Gaasp, langs de huidige provinciale weg, fungeerde als ringsloot aan de oostkant (cijfer 1 op afbeelding 2). Aan de noordkant liep de ringsloot via de Bijlmerweide naar het tegenwoordige 'World of food' (cijfer 2) om daar een flauwe bocht naar links te maken richting het huidige station Bijlmer Arena (cijfer 3). Vandaar liep de ringsloot ongeveer daar waar nu de A9 onder de grond ligt (cijfer 4) om in het zuidoosten aan te sluiten op de Gaasp (cijfer 5).

Abel Matthijszoon Burgh

Wie was deze Abel die met zijn groep investeerders het octrooi kreeg? Abel was de jongste zoon van Matthijs Coenraatszoon, een immigrant uit het herzogdom Gulik (een gebied tussen Maastricht en Keulen). Deze was rond 1570 in Amsterdam neergestreken en had daar de leegstaande brouwerij van Wouter Burchmanszoon gekocht. Hij weet de brouwerij succesvol te maken

Afbeelding 2 Kaart C.D. de Rij, kleur, met nummers

en vestigt zich in de Warmoesstraat, in die jaren een van de deftigste straten van de stad. Hij gaat zijn huis en zichzelf naar de brouwerij Burgh noemen en hij kiest de afbeelding van een burcht als familiewapen. Hieronder een afbeelding van dat wapen zoals dat te zien is op het graf van vader Matthijs.

Uit het feit dat vader Matthijs en zijn vrouw begraven liggen op het hoogkoor in de Oude Kerk kunnen we opmaken dat hij een geslaagd zakenman is geworden. Dat geldt ook voor zijn zoon Abel, die goed verdient met de handel in onder andere hout en wijn. In 1609 trouwt Abel met Maria Queeckel, dochter uit een schatrijke familie, die ook in de Warmoesstraat woont. Hun akte van ondertrouw is bewaard gebleven en daarin valt te lezen dat zij beiden aanzienlijke sommen geld in brengen, waarbij Abel nog net iets meer inlegt dan zij.

Abel wordt zoals vele notabelen lid van de schutterij, eerst als luitenant in de

wijk rondom de Warmoesstraat en dan als kapitein in de wijk die ongeveer overeenkomt met de huidige Nieuwmarktbuurt.

Rond 1620, hij is dan net 40, zit Abel goed in de slappe was: hij koopt een buitenverblijf aan de Amstel (Nieuw Costverloren) en een groot pand in de Antoniebreestraat (het latere Pintohuis) waar hij tot 1640 met zijn vrouw blijft wonen. Dan gaan ze terug naar de Warmoesstraat. Het pand is vermoedelijk te groot voor het kinderloos gebleven echtpaar. Hun naam leeft dus niet voort in hun nageslacht maar wel in een buitenverblijf in 's Graveland, dat tot op de dag van vandaag Schaep en Burgh heet.

Abel overlijdt, twee jaar na zijn vrouw, in 1646. De boedelinventaris beslaat zo'n 24 pagina's. Een enorm bezit aan huizen, landerijen en obligaties komt voorbij en *tout Amsterdam* wordt op de een of andere manier genoemd. Ook de boeken die Abel in bezit had, worden

genoemd; acht daarvan met auteur en/of titel en *noch veertien cleijne ouwe boeckgens*. Twee van zijn boeken gaan over de edele kunst van het paardrijden, een kunst die hem goed van pas zal zijn gekomen bij zijn regelmatige bezoeken aan de Bijlmermeer. Uit de titels van de overige boeken krijgen we de indruk van een persoon met een brede interesse, maar naar zijn karakter blijft het gissen. Uit een portret valt ook niets af te leiden, want er is nergens een afbeelding van hem bekend. Hij staat misschien wel op één van de vele schuttersstukken, maar helaas is van lang niet alle afgebeelde personen bekend wie ze zijn.

Het onkostenboek

We krijgen wel enigszins een indruk van de persoon Abel Matthijszoon Burgh uit het onkostenboek dat hij heeft bijgehouden: een minutieuze verslaglegging van alle kosten die gemaakt moesten worden bij het realiseren van de Bijlmermeerpolder. Dit onkostenboek, zo'n 25 door Burgh zelf beschreven pagina's,

Afbeelding 3: grafsteen van Matthijs Coenraadszoon Burgh, Oude Kerk Amsterdam, foto R. van der Poel

beslaat de periode september 1624 tot en met november 1626. In afbeelding 4 een fragment met daarop de aanbetalingen aan de molenaars in 1625.

Ergens in de twintigste eeuw heeft een mysterieuze persoon dit handschrift helemaal uitgeplozen en overgetypt waardoor de informatie nu relatief toegankelijk is. Met welk doel dit gebeurd is, heb ik nog niet boven water kunnen halen. Ook de archivaris die in 1992 het archief van het heemraadschap Bijlmermeer heeft geïnventariseerd, Beatrijs van Dijk, weet desgevraagd niet of er ooit iets mee gedaan is. Opvallend detail in het document is overigens dat overal waar de naam Jan Ariaenszoon (oftewel Leeghwater) voorkomt, de tekst onderstreept is.

In het onkostenboek leren we Abel Matthijszoon kennen als een man van detail:

- Brandewijn voor de landmeter: 5 stuivers 8 penningen
- Voor twee keer in het gaan mijn mantel gedragen: 6 stuivers
- Aan een oud arbeider om questie te vermijden: 12 stuivers
- Aan de meer geweest aen bier voor de aennemers: 12 stuivers
- Per een schrijffboek: 16 stuivers
- Met de heer Oetgens in de vroetschap te Weesp geweest: in de herberg verteerd 6 guldens, 6 stuivers en voor wagenvracht 50 stuivers, samen: 8 gulden, 16 stuivers
- Op't calff [paard] gerayst om't plempwerck vande Wormer te besien, vandaer naer Alckmaer ende vandaer naer de Rijp om de molens te bestee-

den, drie daegen uyt geweest per schuytvracht ende verteerde kosten, tesamen 7 gulden, 10 stuivers

Maar er worden ook forsere bedragen genoteerd:

- Den dijkgraaf betaelt volgens sijn rekening: 579 gulden en 18 stuivers.
- Jan Ariaenszoon den 29e april 1625 op de eerse pay van syn molen: 600 gulden
- Jonas Andrieszoon betaelt op reeckeninge voor 150 roeden dijcks à 7 gulden de roede, van 30 september tot 16 november in diverschen partijen: 820 gulden, 19 stuivers.

De meeste bedragen worden zonder veel omhaal van woorden toegelicht, maar zo hier en daar klinkt er toch dramatiek door, zoals in het pestjaar 1624. Eén van zijn aannemers bezwijkt op de stoep van Abels huis aan de Antoniebreestraat aan de pest.

16 oktober 1624: Compt d'aennemer Jacob Goutsmit tot mijnent en sterft in de stoep. Om hem in het gasthuis te brengen gegeven: fl 4. De gasthuis binnenmoeder om de kinderen te besteden die bij hem waren ook fl 4 gegeven.

Daarna blijkt dat een medewerker van Goudsmit, die ook ziek was en die van Abel al 35 gulden had ontvangen, weggelopen te zijn: "mij latende alle de werkcluyden (...) onbetaelt ...". Daar blijft het niet bij. Ook Engel Janszoon heeft geld gehad maar deze kreeg "seeckere swere in manieren als pest aan sijn teen dat hij most te bedde leggen en heeft door sijn arremoede het werck verlaten". En dan gaat ook nog eens diens medewerker Gerrit er met 30 gulden vandoor, geld dat voor de werklui bestemd was: "... soo dat ick d'arbeytters voor haere gedaen werck heb moeten betalen".

Het bovenstaande is een wat willekeurige greep uit een rijk verhaal. Het bevat genoeg interessante zaken om er nog eens keer op terug te komen. Voor wie nu al nieuwsgierig is: via de QR code hieronder kom je terecht op het overgetypte onkostenboek in het archief van het heemraadschap Bijlmermeer.

<https://128.pl/7UokZ>

1625	Jacob elads gebelt day 14 april op d. veert to pay van mols	075	—	—
	Jan elads betaelt day 17 februlij op d. veert to pay van sijn mols	003	6	0
	Quaen Jacobs day 29 april op d. veert to pay vande molen	003	6	0
	Frans Jacobs fouderhouck met een sijn maot betaelt op d. veert to pay van sijn molen	—	—	—
	Jan aarents day 29 april op d. veert to pay van sijn mols	000	—	—
	Pieter Jans day 29 may op d. veert to pay van sijn mols	—	—	—
	29 Junij Jan ariaens op hese rekening van sijn molen	933	6	—
		29	—	—
			124	19

Afbeelding 4: Register van de onkosten verbonden aan de bedijking van het meer, archief Heemraadschap Bijlmermeer, inventarisnummer 3